

Opsteldatum : 20-06-2017
Registratienr. : IN17-02692
Afdeling : Afdeling Beheer
Vakgroep : Beheer Openbare Ruimte Binnendienst
Auteur : Claudia Algra
Onderwerp : Uitvoeringsprogramma energietransitie 2017-2018

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING	2
1.1 WAAROM energieneutraal?	2
1.2 Leeswijzer	3
2. HOE gaan we de opgave realiseren?	4
2.1 Leidende principes	4
2.1.1 Zichtbaarheid	4
2.1.2 Van oud naar nieuw denken en doen	4
2.3 De strategie	5
3. WAT gaan we doen?	8
3.1 Werkomgeving	8
3.2 Woon- en leefomgeving	9
3.3 Publiek domein	10
3.4 Samenwerken, delen, innoveren en faciliteren	11
3.5 Concrete activiteiten	12
3.6. Monitoring voortgang	13
4. Organisatie en middelen	14
4.1 Organisatie	14
4.2 Middelen	15

Bijlagen

1. Activiteitenplanning

1. INLEIDING

In het beleidsplan energie- en materiaaltransitie 2012-2015 (20 december 2011) vertaalt de gemeente(raad) Best de opgave met betrekking tot duurzaamheid en klimaat in twee speerpunten: energie en afval. Hoewel duurzaamheid ook gaat over *people* en *profit*, ligt de focus dus op *planet* en hoewel klimaat ook gaat over andere beleidsvelden (o.a. landbouw en waterkwantiteit), ligt de focus vanuit duurzaamheid op de speerpunten energie en afval. Voor wat betreft afval wordt verwezen naar het beleidsplan energie- en materiaaltransitie 2012-2015. Dit uitvoeringsprogramma gaat over het speerpunt energie.

Gemeente Best pakt haar maatschappelijke verantwoordelijkheid in de energietransitie door een ambitieus doel te stellen: een energieneutraal Best. Het concrete doel is om samen met de Metropool Regio Eindhoven als eerste regio in Nederland energieneutraal te zijn. Dit doel is door de Raad vastgesteld op 23 mei 2017 aan de hand van het 3-sterrendossier duurzaamheid.

Ergieneutraal betekent dat alle benodigde energie duurzaam wordt opgewekt. Dit omvat alle maatregelen op het gebied van energiebesparing en opwekking van duurzame energie, gericht op het terugdringen van het gebruik van fossiele brandstoffen (aardgas, aardolie, kolen).

Voor de ambitie van een energieneutraal Best betekent dit dat alle benodigde energie, ná energiebesparing, in de hele gemeente wordt opgewekt uit duurzame, ook wel hernieuwbare, bronnen (zon, wind, biomassa, aardwarmte, waterkracht, etc.).

Dit uitvoeringsprogramma betreft een actualisatie van het uitvoeringsprogramma Duurzaamheid 2015-2016 voor waar het de energietransitie betreft. Het uitvoeringsprogramma energietransitie 2017-2020 is tot stand gekomen in samenwerking met coöperatie Best Duurzaam. Terwijl "de winkel open was" en we als gemeente met Best Duurzaam het eerdere uitvoeringsprogramma aan het uitvoeren waren, hebben we de afgelopen periode ook samen gewerkt aan de actualisatie van het uitvoeringsprogramma en de activiteitenplanning.

1.1 WAAROM energieneutraal?

Als gevolg van de stijging van de temperatuur verandert het klimaat. Wetenschappers denken dat de gevolgen waarschijnlijk nog beheersbaar kunnen blijven als we de stijging weten te beperken tot 2 graden. Op de klimaatop in Parijs heeft de internationale gemeenschap vergaande en bindende afspraken gemaakt om klimaatverandering tegen te gaan. In het akkoord staat dat in 2100 de opwarming ruim beneden de 2 graden moet zijn gebleven.

De lokale ambitie van een energieneutraal en afvalloos Best is een vertaling van de ambities en doelen op internationaal, nationaal en regionaal niveau. Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar het Raadsvoorstel Afronding 3-sterrendossier IN17-01126 dd. 8 mei 2017.

Tussendoelen

Vanwege het nu nog ontbreken van meetbare (tussen)doelen op regionale schaal, meten we de voortgang op lokale schaal vooralsnog aan de doelen uit het Nationaal Energie akkoord en het Brabants Energie akkoord. Dat betekent dat gemeente Best minimaal het volgende wil bereiken:

- 1,5% energiebesparing per jaar;
- 14% duurzame energie in 2020 en 16% in 2023.

Met het oog op de (noodzakelijke) regionale samenwerking en ambitie is het belangrijk in de regio afspraken te maken over (tussen)doelen en de monitoring daarvan¹. Gemeente Best zal daar proactief een bijdrage aan leveren.

¹ Onlangs zijn regionaal afspraken gemaakt met betrekking tot de monitoring van het energieverbruik van de gemeentelijke organisatie. Gemeente Best doet mee aan dit project en zal op die wijze de komende jaren inzicht verkrijgen in de ontwikkeling van haar eigen energieverbruik.
IN17-02692

De opgave

Om deze ambitie te realiseren is een versnelling ten opzichte van de huidige situatie noodzakelijk. Op basis van de analyse van de energiehuishouding van gemeente Best (zie Raadsvoorstel afronding 3 sterrendossier) is duidelijk dat er nog flinke stappen gezet moeten worden. Om de nationale en provinciale doelstellingen te realiseren, is de opgave als volgt:

- Om 1,5% energiebesparing per jaar te realiseren, is een versnelling nodig van 0,1% naar 2,7% energiebesparing per jaar;
- Om 12% duurzame energie te produceren in 2020, is een groei nodig van 1,7% per jaar.

De situatie van gemeente Best is zodanig dat op basis van de huidige stand van de techniek het zeer moeilijk haalbaar is om op eigen grondgebied energieneutraal te worden. Dit wordt bepaald door specifieke kenmerken van de gemeente, zoals veel energie-intensieve bedrijven, de aanwezigheid van veel (snel)wegen, het relatief kleine grondgebied en de beperkte ruimtelijke mogelijkheden voor grootschalige duurzame energieopwekking met zonnepanelen en windturbines².

1.2 Leeswijzer

Het uitvoeringsprogramma bestaat uit een toelichting op het kader en een overzicht van concrete activiteiten. De toelichting en onderbouwing van het uitvoeringsprogramma zijn opgesteld op basis van de vragen waarom, hoe en wat. Het hoe is beschreven in hoofdstuk 2. Hierin zijn een aantal leidende principes toegelicht en is volgens de methode van The Natural Step de strategie beschreven, de routes naar een energieneutraal Best.

Samenwerking met de regio is dus van groot belang om de ambities te realiseren. Door krachten te bundelen en waar mogelijk initiatieven op te schalen, komen we samen verder.

Om te komen tot een energieneutraal Best is de hele samenleving nodig. Daar is de focus in dit uitvoeringsprogramma dan ook op gericht. In de samenleving acteren *innovators* en *early adaptors* als het gaat om de energietransitie. De uitdaging ligt erin om samen met hen de massa te bereiken en te bewegen tot maatregelen die bijdragen aan de ambities.

Hoofdstuk 3 gaat in op het wat. Welke activiteiten voeren we uit om de beschreven strategie uit te voeren en de doelen te realiseren. Hier ligt ook de verbinding met de Nota duurzaam wonen en activiteiten in het kader van het verduurzamen van woningen in Best. De bijlage met alle activiteiten, de activiteitenplanning, maakt onderdeel uit van hoofdstuk 3. Het uitvoeringsprogramma sluit af met een hoofdstuk over de organisatie en middelen (hoofdstuk 4).

² De provinciale verordening ruimte (2014, provincie Noord Brabant) biedt bijzonder weinig ruimte voor windenergie. Het noordwesten van de provincie is aangewezen als zoekgebied en Best valt daar dus niet in. Ook stelt de provinciale verordening een aantal eisen met betrekking tot de omvang (alleen ingepast in grootschalig landschap) en aantal (geen solitaire windturbines). Daarnaast brengt de ligging van het vliegveld belemmeringen met zich mee, waardoor er op het grondgebied van de gemeente vrijwel onmogelijk is om windturbines te realiseren.

2. HOE gaan we de opgave realiseren?

Werken aan opgaven zoals de energietransitie kan niemand alleen, ook de gemeente Best niet. Dergelijke veranderopgaven vragen om samenwerking en vertrouwen in elkaar. Samen met actoren in de gemeente en in de regio. Centraal staat een gezamenlijk samenwerkingsproces van gemeente, bedrijven, maatschappelijke organisaties, andere overheden, kennisinstellingen en inwoners. Als deze belanghebbenden elkaar proactief, vroegtijdig en in gelijkwaardige verhoudingen beïnvloeden bij hun keuzes, leveren ze een effectievere bijdrage aan de energietransitie. Het is de kunst te verbinden wat nog niet verbonden is, bijvoorbeeld ambities, kennis, belangen of investeringen. De gemeente knoopt initiatieven en mensen aan elkaar en werkt aan de verbinding, de gemeenschap pakt het gezamenlijk op. Zo ontstaat het gedeelde eigenaarschap in de samenwerking om de keuzes ook met elkaar te kunnen en willen uitvoeren.

Dat vraagt om een andere overheid met een andere rolopvatting. Een overheid die randvoorwaarden schept voor effectieve maatschappelijke interactie, waarbij de belanghebbenden zelf vorm geven aan de invulling en uitvoering van eigen en gedeelde belangen.³ De gemeente focust daarbij op het samenbrengen van koplopers en het leggen van verbindingen om zo samen de volgende stappen te bepalen en de zetten.

Dit hoofdstuk schetst de strategie om de doelen te halen. Daaraan voorafgaand worden twee belangrijke basiselementen toegelicht: de leidende principes voor de energietransitie en de klantreis.

2.1 Leidende principes

We kunnen de toekomst niet voorspellen en ook al zouden we het kunnen, waarom zouden we het willen? We hebben in de energieke samenleving de *power* om een betere toekomst te creëren. Maatschappelijke opgaven zoals de energietransitie kennen geen eenduidige en kenbare oplossingen vooraf, maar vragen om adaptieve strategieën waarin de lange termijn wordt verbonden met de korte termijn. Daarnaast zijn ze zo complex dat ze niet zijn te plannen. Wel zijn veranderprincipes te benoemen op basis waarvan interventies, acties of bijdragen effectief kunnen zijn:

1. Ambities zijn leidend > ze zetten aan tot nadenken en prikkelen tot actie;
2. Denk groot, zoek klein > het gouden idee bevindt zich vaak in de details;
3. Ruim baan voor experimenten > vanzelfsprekendheden ter discussie stellen en bestaand denken en doen afleren;
4. Vier succes en mislukking > helpt bij het versterken van de gewenste veranderingen op alle niveaus;
5. Periodiek dynamisch verankeren > focus op resultaat en echte vernieuwing en ontwikkel nieuwe 'routines'.²

2.1.1 Zichtbaarheid

Ten aanzien van leidende principe 4 kent dit uitvoeringsprogramma een belangrijke uitdaging, namelijk het vergroten van de zichtbaarheid van activiteiten en resultaten. Hierin zijn de eerste stappen gezet en resultaten geboekt. Voorbeelden daarvan zijn het paneel met de opbrengsten van de zonnepanelen op de Bernardusschool en de facebook berichten van de organisaties en mensen die hebben laten zien waarom zij duurzaam zijn.

Goede zichtbaarheid en vieren van successen zijn belangrijke brandstof voor de motor die de beweging naar energieneutraal op gang houdt. Daarom investeren we met dit uitvoeringsprogramma fors in de marketing van de energietransitie.

2.1.2 Van oud naar nieuw denken en doen

De energietransitie vraagt ook om een transitie in het denken en doen. Duurzame oplossingen zijn niet per definitief duur. Sterker nog, duurzaam maakt betaalbaar, bijvoorbeeld door de besparing op je energierekening te benutten voor investeringen in duurzame energie oplossingen. In beginsel kost het je niets extra's en op termijn gaat het zelfs geld opleveren. De huidige energierekening van het totale

³ Tekst in deze alinea is deels ontleend aan het werk van Lamberigts en Schipper, Gedeeld eigenaarschap (2015). IN17-02692

energieverbruik van de gemeente (inclusief vervoer) bedraagt circa € 89 miljoen euro per jaar (exclusief vervoer circa € 45 miljoen euro per jaar). Dit bedrag op een andere wijze investeren in energiebesparing en duurzame energieoplossingen is de sleutel tot een energieneutrale samenleving in Best. Als we daarbij lokale en regionale partijen inschakelen, draagt de energietransitie ook bij aan onderwerpen als toekomstwaarde, comfort, economische ontwikkelingen en werkgelegenheid.

Bij dit 'nieuwe denken' hoort ook nieuw doen. Het gaat om de gemeenschap die de transitie moet doormaken en daarbij is vergaande participatie van de omgeving gewenst. Van taakverdeling naar samenwerking en gedeeld eigenaarschap. Dit vraagt ook een veranderende rol van de gemeente: van trekker naar facilitator, stimulator en deelnemer, om de energietransitie mogelijk te maken. En het vraagt snelheid, flexibiliteit en daadkracht. Laten we het gewoon SAMEN DOEN!

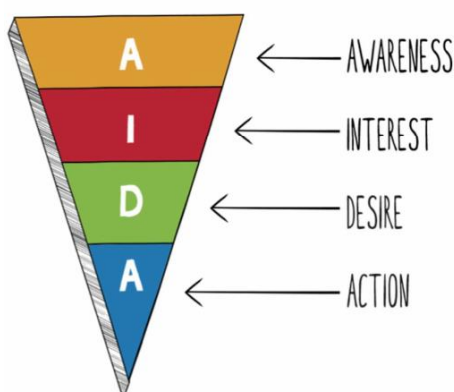
2.2 Klantreis

Particulieren en bedrijven die willen verduurzamen gaan door een aantal fasen voordat ze duurzaamheidsmaatregelen hebben gerealiseerd. Deze fasen noemen we de 'klantreis'. We onderscheiden vier fasen waarin de klant na elke stap een nieuwe (be)stemming bereikt:

1. Bewust, bijvoorbeeld door radio en tv of door koplopers die al hebben verduurzaamd;
2. Geïnteresseerd, op basis van algemene informatie;
3. Verleid, naar aanleiding van specifieke informatie en advies is er een wens (inhoudelijk en financieel);
4. Actief, door toepassen van energiematregelen.

Na het succesvol doorlopen van deze vier fasen in de klantreis onderscheiden we nog een vijfde bestemming, namelijk:

5. Loyaal, en ambassadeur voor nieuwe klanten die de klantreis doorlopen.

Figuur 1. De klantreis

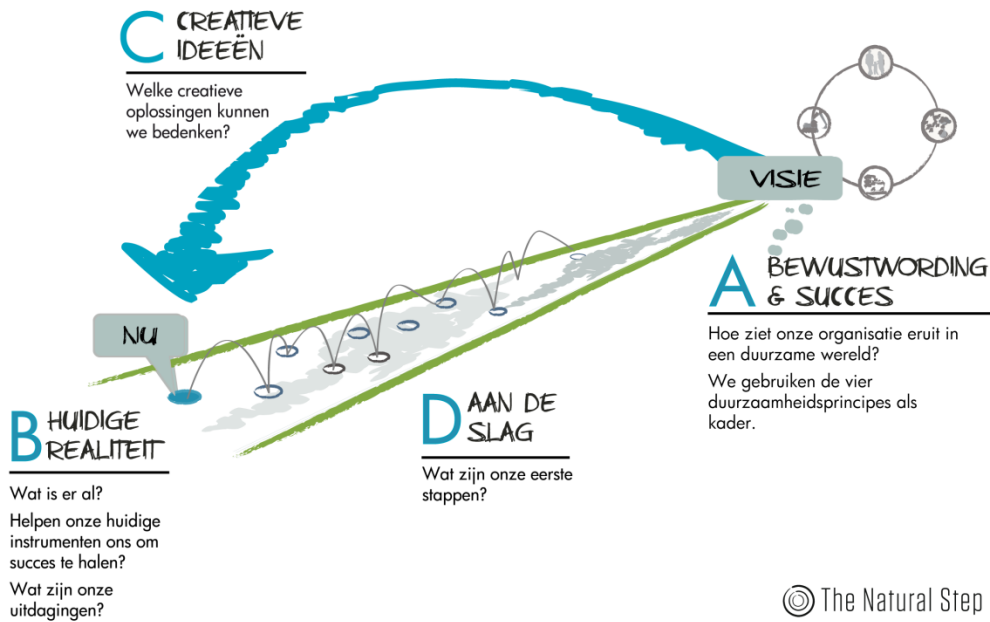
Grote maatschappelijke veranderingen als de energietransitie ontstaan veelal door kleine groepjes mensen. Een paar koplopers met visionaire gaven en een slimme strategie die voldoende experimenteerruimte krijgen om die in de praktijk te realiseren, vormen de basis voor een geslaagde energietransitie. In de Bestse samenleving acteren op dit moment met name enkele *innovators* en *early adaptors*. De uitdaging van dit uitvoeringsprogramma ligt erin om die groep te faciliteren en samen de massa te bereiken en te verleiden tot het maatregelen die bijdragen aan de energietransitie.

2.3 De strategie

De strategie voor een energieneutraal Best is opgezet in de geest van The Natural Step (zie ook figuur 2) en het principe backcasting:

- A. Wat is de ambitie, de stip op de horizon?
- B. Waar staan we nu? Wat is de aard en omvang van het gat tussen A en B?
- C. Welke creatieve routes, oplossingen slaan de brug?

D. Wat zijn de eerste acties en *stepping stones* die stapsgewijs leiden naar het doel?

Figuur 2. Schematische weergave The Natural Step

De strategie om het gat tussen A (de ambitie) en B (de huidige situatie) te dichten, is een combinatie van activiteiten op het gebied van energie besparen en duurzame energie opwekken die parallel plaatsvinden. Gezien de omvang van de opgave is het een kwestie van én-én.

Energie besparen zal met name plaatsvinden bij:

- Bedrijven en organisaties die wettelijk verplicht zijn energiebesparende maatregelen door te voeren en/of daarvoor een energiebesparingsplan moeten opstellen;
- Andere bedrijven en organisaties die energiebesparende maatregelen kunnen doorvoeren en daar mogelijk ook andere winsten mee realiseren;
- Nieuwbouw van bedrijven en woningen, door strengere eisen te stellen aan energie;
- Particuliere woningen, door isoleren en bewuster gebruik van energie (via een wijkgerichte aanpak);
- Huurwoningen, door integreren en uitvoeren van energiebesparings- en renovatieplannen van woningbouwcorporaties;
- Apparaten en verlichting, door stimuleren van het gebruik van energiezuinige apparaten;
- Vervoer, door stimuleren van gebruik openbaar vervoer, fiets en elektrisch vervoer (auto en fiets).

De geschetste opgave voor de opwekking van **duurzame energie** is mogelijk door:

- Elk jaar 3 MW (megawatt) aan windturbines te plaatsen, dus één windturbine van 3MW per stuk per jaar. In 2023 moeten er dan 7 van dergelijke turbines staan⁴, of
- Elk jaar bij 2.100 woningen zonnepanelen (zonPV) te plaatsen, dat is 3 keer zo veel als de woningen met zonPV in 2016. In 2023 moeten er dan ruim 14.000 woningen zijn voorzien van zonnepanelen, of
- Elk jaar één zonneveld te realiseren met een oppervlakte van ruim 10 ha. In 2023 moet er dan 70 ha zonneveld zijn gerealiseerd, of
- Elk jaar 1.000 woningen te voorzien van hoogwaardige biowarmteketsels.

In de praktijk zal het niet een van bovenstaande opties zijn, maar een combinatie daarvan. Uit analyse van het potentieel in de gemeente Best liggen op korte termijn de beste kansen bij zonPV (op daken en in

⁴ Een windturbine heeft meestal een masthoogte van 80 a 100 meter en een rotordiameter van 40 a 50 meter. De totale hoogte komt daarmee op 120 a 150 meter. Windhoogte en windklimaat bepalen de opbrengst van een windmolen.
IN17-02692

zonnevelden), zon thermisch (op daken), energie uit biomassa in de vorm van houtpellet kachels en duurzame warmte door middel van warmtepompen.

Voor de langere termijn zullen grootschalige duurzame energievormen worden verkend, zoals een warmtenet in samenwerking met bijvoorbeeld Eindhoven en een biomassacentrale (met regionale functie) langs bijvoorbeeld het kanaal of in het Groene Woud.

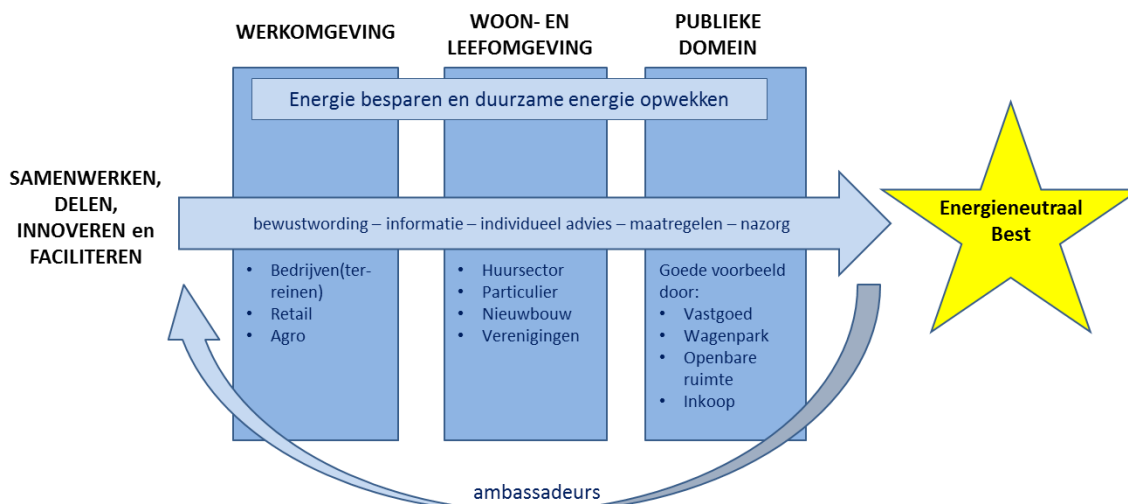
3. WAT gaan we doen?

De creatieve routes om het gat tussen de ambitie en de huidige situatie te dichten zijn opgebouwd rondom drie programmalijnen, gebaseerd op doelgroepen:

1. Werkomgeving
2. Woon- en leefomgeving
3. Publieke domein

Binnen deze programmalijnen zal succesvol kunnen worden gewerkt aan de energietransitie als invulling wordt gegeven aan de vierde programmalijn: samenwerken, delen, innoveren en faciliteren.

In figuur 3 is dit schematisch weergegeven. In de paragrafen daarna worden de creatieve, effectieve routes per programmalijn op hoofdlijnen geschetst.

Figuur 3. Programmalijnen uitvoeringsprogramma energietransitie 2017-2020

3.1 Werkomgeving

Het zakelijk elektriciteitsverbruik is hoog en de afgelopen jaren niet gedaald. De programmalijn Werkomgeving richt zich op energiebesparing en duurzame energieopwekking in relatie tot bedrijvigheid (bedrijven, bedrijventerreinen, ondernemers, kantoren, winkels, vervoer, etc.). Voor wat betreft energie besparen is er vooral aandacht voor verlichting, isolatie, verwarming en apparaten. Voor duurzame energie opwekking biedt vooral zonPV op daken mogelijkheden.

Om resultaten te kunnen boeken in de werkomgeving is het zaak op zoek te gaan naar gedeelde en overlappende belangen tussen bedrijven en andere stakeholders. Op die punten kunnen we gezamenlijk meters maken. Daarvoor richten we voor drie doelgroepen een structurele dialoog in, in samenwerking met bedrijvenorganisaties en de koplopers in die betreffende doelgroep:

1. Bedrijven(terreinen) in samenwerking met Ondernemers Collectief Best (OCB);
2. Retail in samenwerking met Centrummanagement en winkeliersverenigingen Wilhelminadorp en Heivelden;
3. Agrarische sector in samenwerking met ZLTO.

In de dialoog is het vertrekpunt dat bedrijven zelf aan de slag gaan, zij elkaar helpen en waar nodig faciliteert de gemeente. De interesse van ondernemers is leidend, we geven voorrang aan bedrijven die zelf werk willen maken van de energietransitie. Dit willen we vormgeven door middel van convenanten. De stappen op de route om hieraan invulling te geven zien er op hoofdlijnen als volgt uit:

- Bedrijven en ondernemers benaderen en ophalen waar ze staan, waar ze tegenaan lopen en wat ze nodig hebben.

- Bedrijven en ondernemers bij elkaar brengen, ontmoetingen organiseren om slimme verbindingen te kunnen leggen. Daarbij ook regionaal denken en aansluiting zoeken (onder andere met organisatie in oprichting DOE, Duurzaam Omgeving Eindhoven).
- Koploperbedrijven spelen de belangrijkste rol in het stimuleren van bedrijven en ondernemers;
- Naar behoefte bedrijven en ondernemers informeren over mogelijkheden, (wettelijke) verplichtingen mede voortvloeiend uit het Activiteiten besluit en de Energy Efficiency Richtlijn (EED)⁵), subsidies, etc.
- Oprichten platforms / convenanten.
- Bedrijven en ondernemers voeren energiescans en –audits uit, stellen energieplannen op en voeren energiemaatregelen uit.
- Omgevingsdienst Zuid Oost Brabant ziet toe op naleving van milieuwetgeving en dus ook op het onderdeel energie.

3.2 Woon- en leefomgeving

De programmatische Woon- en leefomgeving richt zich op energiebesparing en duurzame energieopwekking bij woningen (huur – woningbouwverenigingen en particuliere huursector - en particulier – individueel en Verenigingen van eigenaren (VVE)), (sport)verenigingen en scholen. Hoewel het aandeel in het totale energieverbruik kleiner is dan bij de werkomgeving, biedt deze programmatische goede kansen op resultaten. Door de reeds bestaande beweging (er gebeurt immers al van alles) groter te maken, kunnen nog flinke stappen worden gezet. Zeker met het oog op de doelstelling “gasloos”.

Om resultaten te kunnen boeken in de woon- en leefomgeving is het zaak zowel individuele maatregelen uit te voeren als te werken aan een collectieve aanpak. Er is veel aandacht voor “de beweging van onderop”. Wat beweegt bewoners om hun huis te verduurzamen en hoe kunnen ze daarbij geholpen worden? Uitgangspunt is dat we alleen met een samenhangende aanpak samen de ambities gaan halen. Deze maatregelen worden bij voorkeur (maar niet noodzakelijk) gelijktijdig en in de juiste volgorde uitgevoerd (bijvoorbeeld eerst dakisolatie, dan zonPV op dak). Daarbij spelen alle partijen in de keten van duurzaam wonen een belangrijke rol: woningbouwcorporaties, particuliere verhuurders, VVE’s, ontwikkelaars, bouwers, architecten, installateurs, banken, makelaars, energieleveranciers, netbeheerders, etc. Enerzijds in het verhaal en advies naar hun klanten en anderzijds in hun eigen ambities. Maar hier is ook een belangrijke succesfactor dat inwoners elkaar stimuleren en beïnvloeden. Succesverhalen delen en laten zien dat het kan, wat de voordelen zijn van duurzaam wonen.

Kansrijke collectieve projecten liggen op korte termijn bij zonPV op dak. Op eigen daken met bijvoorbeeld het regionale project “Landgraaf model”⁶. Of door gebruik te maken van andermans daken met concepten als ‘zon op andermans dak’, zonnepanelendelen.nl en postcoderoos. Sleutels voor succes van dat soort concepten zijn ontzorgen en de besparing op de energierekening inzetten voor financiering van de energiemaatregel.

Noodzaak voor een collectieve aanpak is er bij het ontkoppelen van bestaande wijken van het aardgasnet. Immers, Nederland heeft ook de ambitie om in 2050 van het gas af te gaan en dat betekent dat ook gemeente Best zich daarop moet voorbereiden. Gesprekken daarover worden opgestart in samenwerking met netbeheerder en inwoners van de wijken. Daarbij zijn relatief oude wijken, waar het gasnet als eerste aan vervanging toe zou zijn, het eerste in beeld. Bijvoorbeeld de wijk Naastenbest, waar wordt gewerkt aan een gebiedsvisie voor de wijk. Duurzaamheid is een van de speerpunten in die gebiedsvisie.

Een belangrijke partner om inwoners te verleiden tot het nemen van energiemaatregelen is de Coöperatie Best Duurzaam. De vrijwilligers van Best Duurzaam zijn al enkele jaren actief in het benaderen van inwoners, waarbij ze hen breed informeren over de mogelijkheden, adviseren voor hun specifieke woning en

⁵ Het Activiteitenbesluit stelt dat bedrijven energiebesparende maatregelen die binnen 5 jaar kunnen worden terugverdiend, moet uitvoeren. De Europese Energy Efficiency Directive (EED) stelt dat bedrijven met meer dan 250 FTE of een jaaromzet van 50 miljoen euro 4-jaarlijks een energie audit moeten uitvoeren. Daarmee wordt informatie verzameld over het energieverbruik en kunnen mogelijkheden voor kosteneffectieve energiebesparing worden gemeenten en gesignaleerd.

⁶ Woningeigenaren kunnen in dit model zonnepanelen aanschaffen van de besparing op hun energierekening. De energierekening die zij nu betalen wordt gebruikt voor financiering van de aanschaf van de zonnepanelen.

ondersteunen om daadwerkelijk energiemaatregelen te treffen. Dit geeft een grote impuls voor de beweging van onderop.

De stappen op de route om invulling te geven aan het verduurzamen van de woon- en leefomgeving zijn:

- In de huursector zijn de woningbouwcorporaties aan zet. In overleg met hen maken we jaarlijks prestatieafspraken in het kader van de Woonvisie en maken we daarnaast meerjarige afspraken (bijvoorbeeld convenanten) die verder gaan dan alleen technische verduurzaming in lijn met meerjarenonderhoudsplannen. Bijvoorbeeld in het kader van wijkaanpakken en gebiedsvisies. Daarnaast heeft Best Duurzaam een convenant afgesloten met woningbouwcoöperatie **'thuis**. Zij gaan samen aan de slag met bewoners om ze bewust te maken van hun gedrag in relatie tot energieverbruik en energiebesparing.
- In de bestaande particuliere sector werkt de gemeente nauw samen met Coöperatie Best Duurzaam. Zij zijn vooraan in de klantreis actief (bewustwording, informatie, advies), maar spelen ook een rol in het ontzorgen en het aanbieden van kant- en klare, betrouwbare concepten zoals bij een postcoderoos project. Ook met regionale initiatieven, zoals Slim Wonen+ werkt de gemeente samen.
- In de nieuwbouw sector zijn de ontwikkelaars en bouwers aan zet. Gemeente vraagt actief hoe zij bijdragen aan de ambities en verkent de mogelijkheden voor privaatrechtelijke afspraken met betrekking tot energieneutraal en nul op de meter (of beter) bouwen en past deze waar mogelijk toe.
- De onderwijssector speelt een belangrijke rol in de bewustwording. Jong geleerd is oud gedaan. Met het educatieprogramma van Best Duurzaam en door het betrekken van scholen bij duurzame activiteiten in hun wijk, vergroten we het bewustzijn bij jongeren en in het verlengde daarvan bij hun ouders.

3.3 Publiek domein

De gemeente heeft twee rollen als het gaat om het realiseren van de ambitie: zij is aanjager van initiatieven van andere partijen (in de werkomgeving en de woon- en leefomgeving) en zij geeft het goede voorbeeld door zelf maatregelen uit te voeren. De programmalijn Publiek domein gaat over de tweede rol, die van het goede voorbeeld geven.

De komende periode wordt op onderstaande domeinen invulling gegeven aan de voorbeeldrol:

- Verduurzamen gemeentelijk vastgoed. In het uitvoeren van meerjarenprogramma's worden duurzame (energie)oplossingen geïntegreerd. Momenteel wordt gewerkt aan een voorstel voor het verduurzamen van het gemeentehuis naar energielabel A. Dat lijkt kansrijk met het oog op betaalbaarheid en met een terugverdientijd van circa 13 jaar. In een volgende stap wordt dit ook uitgewerkt voor ander gemeentelijk vastgoed. Er liggen kansen als de gemeente bereid is uit te gaan van investeringen die een terugverdientijd van 15 jaar of minder hebben. Bij alle nieuwbouw van gemeentelijk vastgoed hanteert de gemeente nul op de meter als minimum.
- Duurzaam inkopen. De gemeente ondertekende het manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen. Onlangs is gestart met de uitwerking van de wijze waarop de gemeente Best hier invulling aan wil geven. Door integratie van energie in het inkoopbeleid, ontstaat een structurele wijze van duurzaam (circulair) inkopen. Per project en inkoopstrategie zal dit worden beoordeeld en nader uitgewerkt in varianten zodat goed overwogen kan worden gekozen voor duurzame oplossingen.
- Verduurzamen eigen wagenpark. Momenteel worden twee dienstauto's vervangen door elektrische auto's. Daarnaast wordt de haalbaarheid van het concept deelauto onderzocht. Deze verduurzaming van het eigen wagenpark zal worden doorgezet, bijvoorbeeld door aanschaf van meer elektrisch vervoer, vervoer op biobrandstof of meer (elektrisch) fietsvervoer. Er liggen kansen als de gemeente bereid is uit te gaan van investeringen die een terugverdientijd van 6 jaar hebben.
- Duurzame openbare ruimte. Openbare verlichting is veruit de grootste energieverbruiker voor de gemeente. Met slimme verlichtingsconcepten (bijvoorbeeld meer vraag gestuurd) kan een deel van het energieverbruik worden gereduceerd. Volgens het huidige beleid (beleidsplan openbare verlichting, 2014) worden armaturen na een bepaalde tijd vervangen door energiezuinige LED-armaturen. Om de doelstellingen met betrekking tot energie te bereiken is het nodig om dit te versnellen. Dit wordt de komende periode nader uitgewerkt. Daarnaast zijn er (landelijke) Green Deals die interessant zijn voor

de gemeente Best om aan deel te nemen, bijvoorbeeld Green Deal GWW (grond-, weg- en waterbouw) of 'het nieuwe draaien' (efficiënt omgaan met het inzetten en gebruiken van werktuigen).

- Duurzame eigen mobiliteit⁷. Ook op het thema mobiliteit kan de gemeente invloed uitoefenen, zij het beperkt. Immers, de grootste bijdrage aan het fossiele energieverbruik ten gevolge van mobiliteit komt van transport over snel- en vaarwegen. Het goede voorbeeld geven zit voornamelijk in het stimuleren van duurzame mobiliteit van de eigen medewerkers (woon-werk verkeer en werk-werk verkeer) via het personeelsbeleid.

3.4 Samenwerken, delen, innoveren en faciliteren

Samenwerken, delen, faciliteren en innoveren zijn randvoorwaarden voor succes. Daarom steekt de programmalijn Samenwerken, delen, innoveren en faciliteren als een satéprikker door de andere drie programmalijnen heen. De basis voor deze programmalijn is de klantreis (zie ook paragraaf 2.2). 'Klanten' die deze reis succesvol doorlopen kunnen vervolgens als ambassadeur optreden en meewerken aan het vergroten van de beweging naar energieneutraal en afvalloos. Betrokken partijen in deze klantreis hebben allemaal een rol en verantwoordelijkheid en pakken die daar waar het logisch is en meerwaarde biedt.

Hieronder is een opsomming weergegeven van de elementen van deze programmapijler. Per element is weergegeven wat de rol van de gemeente is.

Samenwerken:

- Met partner Best Duurzaam, regionale initiatieven zoals SlimWonen+ en maatschappelijke partners zoals het Ondernemers Collectief Best, Centrummanagement, ZLTO en (Rabo)bank (brug tussen de ambities en de doelgroep, in informerende en adviserende rol).
- Met gemeentelijke partners in de keten, zoals de woningbouwcorporaties en scholen (brug tussen ambities en doelgroep en partijen die ook zelf maatregelen uitvoeren).
- Met koploperbedrijven (ambassadeurs voor bedrijven die (nog) niet willen, (nog) geen maatregelen nemen) en omgevingsdienst Zuid Oost Brabant (bevoegd gezag voor bedrijven die wel moeten, maar niet doen).
- Met en in de regio, zowel Metropool Regio Eindhoven als subregio Stedelijk Gebied (voor schaalvergroting en -voordeel, delen van kennis en ervaring, innovaties en gemeentegrensoverschrijdende initiatieven).

De gemeente is aanjager van samenwerkingen, legt verbindingen tussen partijen en stimuleert waar zinvol de verankering in convenanten of andere soorten overeenkomsten. Zij is zelf actief betrokken bij haar maatschappelijke partners en actief in contact met haar ketenpartners. Zij stelt zich faciliterend op en draagt continue zorg voor het behoud van urgentie en prioriteit van het dossier en de te nemen stappen om de doelstellingen te realiseren.

Delen:

- Van informatie (objectief en van betrouwbare bronnen);
- Van kennis en ervaring;
- Van netwerken, om samenwerken te faciliteren en te vergroten;
- Door communicatie, voorlichting, promotie en zichtbaar maken (krant, social media, website, bijeenkomsten, fysieke elementen in de ruimte) > marketing van de energietransitie.

De gemeente is evenals haar partners verantwoordelijk voor het delen van informatie, kennis, ervaring en netwerken. Zij neemt een voorlopende rol in als het gaat om het zichtbaar maken van activiteiten en resultaten en werkt daarin nauw samen met ondermeer Best Duurzaam. Samen stimuleren zij partners en stakeholders om te communiceren. Enerzijds zal de (geactualiseerde) communicatiestrategie hiervoor de

⁷ Duurzame mobiliteit van anderen komt terug in de programmalijn Samenwerken, delen, innoveren en faciliteren.
IN17-02692

basis bieden. Anderzijds zal de gemeente ad hoc met haar communicatie meebewegen op ontwikkelingen, op basis van nieuws waarde en impact op de beweging van energietransitie.

Innoveren:

- Door aan te haken bij Brainport en nieuwe ontwikkelingen in de regio (zowel qua techniek als aanpak).
- Door innovaties toe te passen in samenwerking met ondernemers en in samenwerkingsvormen met onder andere Best Duurzaam.
- Door deel te nemen aan pilots en zo bij te dragen aan nieuwe ontwikkelingen en implementatie daarvan.

De gemeente is aanjager van het toepassen en ontwikkelen van innovaties door ondernemers en organisaties en heeft een verbindende rol tussen innovaties in de regio naar toepassingen door ondernemers en organisaties in Best. Hier komt het leidende principe om te experimenteren tot uiting.

Faciliteren:

- Door goede randvoorwaarden te creëren (door gemeente) zodat initiatiefnemers niet worden belemmerd in de realisatie van hun duurzame oplossingen.
- Met een goede infrastructuur voor duurzame mobiliteit, zoals snelfietsroutes en laadpalen voor elektrische auto en fiets, ondersteund met campagnes om mensen uit de auto en op de fiets te krijgen.
- Met een ruimtelijk kader dat ruimte biedt voor duurzame energie (door gemeente) zodat initiatiefnemers weten waar ze aan toe zijn en daarmee hun businesscase kunnen ontwikkelen.
- Met een loketfunctie, bij wie je terecht kunt met vragen (door gemeente en Best Duurzaam) zodat geïnteresseerde inwoners en bedrijven een stap verder worden geholpen.
- Hulp bij het vinden van de weg naar financiering (door gemeente, Best Duurzaam, Slim wonen+ en banken), zodat geïnteresseerde inwoners en bedrijven een stap verder worden geholpen.
- Financiële instrumenten als subsidie, lening en fiscale voordelen effectief benutten (door gemeente en door doelgroepen zelf en de professionals die zij inschakelen, zoals banken), zodat verleide inwoners en bedrijven een stap verder worden geholpen.
- Ontzorgen bij het realiseren van maatregelen (door gemeente en organisaties die juist deze rol op zich nemen, bijvoorbeeld als het gaat om collectieve inkoop of opwekking van duurzame energie), zodat het initiatiefnemers gemakkelijker wordt gemaakt hun initiatieven te realiseren.

De gemeente kan met het creëren van de juiste randvoorwaarden haar aanjaagrol meer kracht bij zetten en ruimte geven aan inwoners en bedrijven om projecten te realiseren. Maar ook andere stakeholders spelen hierin een rol, zoals Best Duurzaam, financieringsinstellingen en professionals.

3.5 Concrete activiteiten

Wat gaan we doen om bovenbeschreven aanpak tot een succes te maken en de ambitie te realiseren?

Bij het vorige uitvoeringsprogramma is door gemeente Best en Best Duurzaam een zogenaamde activiteitenplanning opgesteld. Tijdens het actualiseren van het uitvoeringsprogramma is ook deze activiteitenplanning geactualiseerd. Het is een overzicht van de vele activiteiten die de gemeente, Best Duurzaam en andere partners uitvoeren en uit gaan voeren voor de periode 2017-2018. Activiteiten waarmee we invulling geven aan de volgende stappen op de route naar een energieneutraal Best. Daarnaast zijn in de activiteitenplanning kansen benoemd voor de periode erna en die in de komende periode worden verkend. Ook zullen er tijdens de uitvoering nieuwe activiteiten worden geformuleerd naar aanleiding van initiatieven en gesignaleerde kansen. Daarmee wordt de activiteitenplanning aangevuld en borgen we dat de urgentie hoog blijft en voortdurend stappen worden ondernomen om het doel energieneutraal en afvalloos te bereiken. Kortom, de activiteitenplanning is een dynamisch werkdocument.

De activiteitenplanning is opgenomen in bijlage 1. Deze is ingedeeld naar (onderdelen uit de vier) programmalijnen. Voor iedere activiteit is het volgende opgenomen⁸:

- een korte toelichting;
- het beoogde resultaat;
- op welke wijze over de activiteit wordt gecommuniceerd;
- een inschatting van de benodigde middelen (in euro's en uren) voor de gemeente;
- wie de trekker van de activiteit is;
- welke partners betrokken zijn;
- wanneer uitvoering gepland is.

De activiteitenplanning bestaat uit losse acties, maar worden waar mogelijk en zinvol gekoppeld uitgevoerd. Dat betekent ook koppeling aan regionale activiteiten en initiatieven, zodat we de krachten bundelen en profiteren van schaalvergroting.

3.6. Monitoring voortgang

De gemeente zal jaarlijks over de voortgang van het uitvoeringsprogramma rapporteren. De voortgangsrapportage wordt breed gecommuniceerd in de gemeenschap. De voortgang gebeurt per kalenderjaar en omvat de volgende elementen:

- Ontwikkeling gas- en elektriciteitsverbruik in de gemeente;
- Ontwikkeling duurzame energie in de gemeente;
- Voortgang van de activiteiten en daarmee behaalde resultaten;
- Nieuwe initiatieven, activiteiten en maatregelen;
- Verduurzaming van de gemeentelijke organisatie
- Initiatieven met betrekking tot zichtbaarheid en *exposure*;
- Actualisatie van de activiteitenplanning.

Ook voor de monitoring zullen we regionaal samenwerken. De onlangs opgestarte monitoring van het gemeentelijk energieverbruik is daar een voorbeeld van en kan mogelijk verder uitgebreid worden.

Om de voortgang goed te kunnen monitoren is de gemeente ook afhankelijk van informatie van derden. Zo is bijvoorbeeld nu niet bekend in hoeverre verwarming met hout plaatsvindt, hoeveel zonneboilers en warmtepompen er zijn en waar (door bedrijven en inwoners) energiebesparing wordt toegepast. Monitoring vindt daarom bij voorkeur plaats samen met organisaties die zicht hebben op de ontwikkelingen. Naast uiteraard Best Duurzaam valt daarbij te denken aan bedrijvenverenigingen en woningbouwcorporaties.

Monitoring is geen doel op zich. Het is een middel om de voortgang van het uitvoeringsprogramma te volgen, het effect van de activiteiten te meten en waar nodig bij te sturen op de route. Door terugkoppeling van de resultaten houden we de samenleving betrokken en actief. Daarvoor is het nodig te investeren in de genoemde *exposure*, in de marketing van de energietransitie. Samen met Best Duurzaam en de regio zullen we hier fors in investeren.

⁸ Momenteel zijn nog niet alle kolommen geheel ingevuld. Dit zal vorderen naarmate de uitvoering van het programma vordert en kansen concreter worden uitgewerkt tot activiteiten.

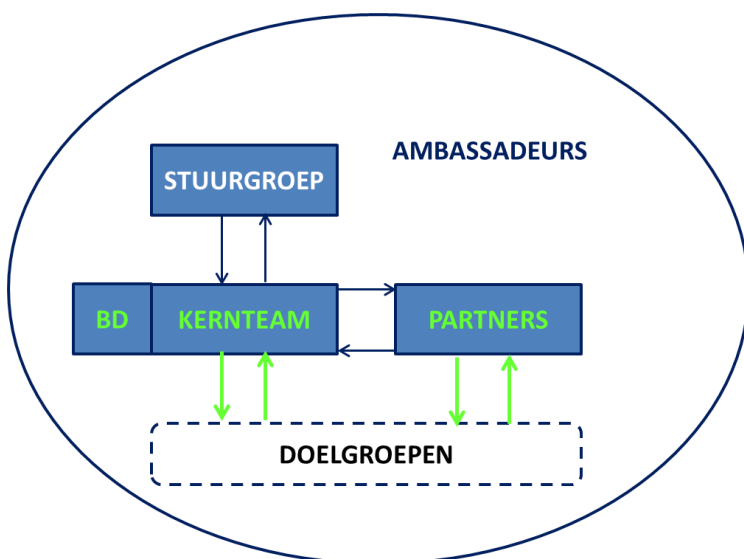
4. Organisatie en middelen

4.1 Organisatie

Bij dit uitvoeringsprogramma past een organisatiestructuur waarin rollen van partners, stakeholders en belanghebbenden duidelijk zijn en helder is wat van wie mag worden verwacht. Ook is helder welk soort relatie de gemeente heeft met haar partners (subsidie, inkoop, vrijwillig samenwerken, convenanten, etc.). De kaders van de op te zetten programmaorganisatie zijn als volgt:

- Een netwerk van partners die, elk vanuit hun eigen kracht, een proactieve rol vervullen in de uitvoering van de ambitie, koplopers zijn en vanuit die positie in staat zijn andere partijen in het netwerk in beweging te krijgen. Dit netwerk kan tijdens de uitvoeringsperiode verder groeien, in samenwerking met onder andere het Ondernemers Collectief Best, Centrummanagement en koploperbedrijven. Mogelijk dat dit netwerk uitmondt in een energieplatform met een convenant voor gezamenlijke doelstellingen.
- Een netwerk van ambassadeurs die door hun betrokkenheid in andere netwerken aandacht kunnen vragen voor duurzaamheid in andere dossiers, waardoor we integraliteit bereiken. Ook raadsleden kunnen optreden als ambassadeur en mogelijk kunnen jeugd(raads)leden worden toegevoegd.
- Een stuurgroep met vertegenwoordigers van diverse stakeholders en portefeuillehouder(s) die de koers bewaakt, prioriteiten stelt en waar nodig bijstuurt. Bij voorkeur heeft de stuurgroep een onafhankelijk voorzitter. Uiteraard behoort Best Duurzaam tot deze stuurgroep.
- Een ambtelijk Kernteam duurzaamheid dat de coördinatie van de uitvoering van de ambitie voor haar rekening neemt en de voortgang monitort. Best Duurzaam is actief in dit Kernteam waar het de programmaliijn woon- en leefomgeving betreft, haar doelgroep, en is voor de andere doelgroepen kritisch volger om de ambitie te realiseren en waar mogelijk te ondersteunen.

In figuur 4 is een schematische weergave van de programma organisatie weergegeven.

Figuur 4. Schematische weergave programma organisatie

Ten tijde van het opstellen van dit uitvoeringsprogramma heeft het ambtelijk Kernteam een doorstart gemaakt. De inrichting van stuurgroep, partnernetwerk en ambassadeursnetwerk moet nog plaatsvinden. Het Kernteam is daadkrachtig, gericht op uitvoering van het beleid en het uitvoeringsprogramma en daarin opgenomen activiteiten. Daarnaast is zij alert op nieuwe kansen die kunnen bijdragen aan het realiseren van de ambities en actief in het doorontwikkelen van die kansen tot initiatieven en maatregelen. Het Kernteam zorgt ervoor dat zij goed zichtbaar is in de organisatie en daarbuiten. De leden van het Kernteam maken heldere afspraken en komen deze na, fungeren als aanspreekpunt voor betrokkenen, ondersteunen betrokkenen bij vragen, coördineren en leggen de juiste verbindingen tussen betrokkenen.

De leden van het Kernteam duurzaamheid krijgen en nemen voldoende tijd voor hun bijdrage aan het Kernteam en de realisatie van de ambitie, gaan efficiënt met hun tijd om door duidelijke taakverdeling, eenvoudige uitwisseling van kennis en voortgang, korte lijnen en resultaatgerichte overlegstructuren.

4.2 Middelen

Dit uitvoeringsprogramma is bedoeld om een versnelling in de energietransitie van Best tot stand te brengen en bevat daarom extra activiteiten en projecten die de gemeente wil gaan uitvoeren. De daarmee gepaard gaande inspanning van de gemeente vereist naar verwachting voor de komende twee jaar (2017-2018) een tijdbesteding van circa 2.600 uur en vervolgens 2.200 uur per jaar. Aanvullend worden er ook enkele kostenposten verwacht voor het inhuren van expertise en procesbegeleiding en het verstrekken van kleine financiële duwtjes in de rug. Vooralsnog wordt voor de komende twee jaar een bedrag van €43.000 voorzien. De op dit moment voorziene jaarlijks terugkerende kosten voor de periode daarna liggen op circa €48.000.

Het budget van het uitvoeringsprogramma wordt ingezet voor activiteiten die leiden tot meer energieprojecten bij een steeds groter deel van de bedrijven en bevolking in Best. Het budget wordt niet ingezet als subsidie voor investeringsprojecten; de investeringen in de energietransitie moeten bedrijven en inwoners zelf doen en het is aan Rijk en provincie om investeringssubsidies te verstrekken.

Het budget is exclusief financiële middelen die betrekking hebben op garantstelling en duurzaamheidslening en exclusief budget voor het investeren in energie en verduurzaming van de eigen organisatie c.q. het vullen van een eventueel eigen revolverend fonds⁹.

⁹ Wat is een revolverend fonds?

- Voor de eigen gemeentelijk organisatie, haar vastgoed en haar taken in het buitengebied;
- Alle bespaarde kosten (minder afval, minder energie, productie zonPV) gaan in het fonds;
- Uit deze spaarpot worden investeringen in een duurzame gemeentelijke organisatie betaald;
- Dit doet de gemeente zichtbaar voor haar eigen personeel, College en de Raad.